

MAGTEN ER SØD

– en film om de fattige og sukkeret

Instruktør: Jens Ravn

Statens Filmcentral

Indhold

1. Sukkerkampen mellem rig og fattig	1
2. Udpining af jord og mennesker	2
3. Det danske sukker-kolonieventyr	4
4. Fællesmarkedets styring af produktionen	4
5. De rige beskytter sig	7
6. Den moderne tids sukkerslaveri	8

Denne pjece, der er udgivet af Statens Filmcentral, udleveres gratis i forbindelse med forevisning af filmen. Henvendelse til Statens Filmcentrals hovedkontor, Vestergade 27, 1456 Kbh. K. eller Jyllandskontoret, Lundingsgade 33, 8000 Århus C.
Layout: Kjeld Brandt. Udgivet af SFC, 1985.
Trykt hos Johnny Herrmann, Grafisk Produktion AS, Herlev.

Magten er sød

– sukkermagtens baggrund

af Knud Vilby

I slutningen af 1984 meddelte både Pepsi Cola og Coca Cola, at sukkeret i deres colaer nu vil blive skiftet ud med det, der på dansk kaldes isoglucose. Isoglucose er et sødemiddel, der fremstilles på grundlag af majs, og det har gennem adskillige år gået sin sejrsgang især i USA. Allerede inden 1984-beslutningen var det sådan, at sødemidlet i de amerikanske colaer var halvt sukker og halvt isoglucose. Nu skiftede man over til at bruge majsproduktet hundrede procent, og begrundelsen var økonomisk. For selv om sukker i slutningen af 1984 og begyndelsen af 1985 blev solgt til rekordlave priser, så var sødemidlet produceret af majs dog endnu billigere.

Coca Cola og Pepsi Cola er giganter på det amerikanske marked. Dermed er de også giganter på markedet for sødemidler. Man skønnede omkring årsskiftet at de to colafabrikanters beslutning ville betyde et fald i det årlige salg af sukker i USA med 500.000 – 600.000 tons, og at USA af samme grund må reducere sin importkvota, eller sagt på dansk at beslutningen betød, at USA vil købe mindre sukker end før på verdensmarkedet med det resultat at verdensmarkedspriserne vil blive endnu lavere. Det er en alvorlig beslutning, for priserne er i forvejen utroligt lave og lavere end omkostningerne ved at producere sukkeret. Sukkerpriserne har i lang tid været faldende.

1. Sukkerkampen mellem rig og fattig

Fra USA kommer meddelelser om, at man producerer sødemidler på grundlag af majs.

Fra Brasilien kommer meddelelser om, at man producerer brændstof (benzinerstatning) på grundlag af sukkerrør.

Således er sukker og sødestof blevet noget andet end før. Måske er sukkeret ved at have udspillet sin rolle som grundlaget for alt sødt i ernæringen. Måske er historien om sukkerets magt dermed også ved at være færdigudspillet. Men inden vil den fattige verdens sukkerarbejdere opleve år, hvor sulten og elendigheden bliver endnu større end i dag. Hvis det da er muligt. For når sukkerforbruget falder, medens produktionen fortsat er meget stor, så falder priserne på sukker også. Og de rige lande beskytter deres egne markeder mod sukkerimport udefra.

Hvis de rige selv producerer mere sukker, end de kan spise, vil de til gengæld fortsat sælge det på verdensmarkedet. Ofte vil de sælge det langt billigere end de selv har produceret det, blot for at slippe af med det. Dermed rammer de de u-lande, der intet andet har at sælge end sukker. Og det er sukkerarbejderne, der rammes hårdest.

2. Udpining af jord og mennesker

Magten er sød, og det søde sukker har været et magtmiddel gennem århundreder. Sukkerroen, der er grundlag for sukkerproduktionen i Danmark og på vore breddegrader, har kun været kendt i omkring 250 år, men dyrkningen af sukkerrør har man kendt til allerede for omkring 3.000 år siden i Indien. "Roden som giver honning uden bier", blev sukkerrøret kaldt, og i løbet af århundrederne bredte dyrkningen af sukkerrør sig til Europa, til Middelhavsegnene.

Efter europæernes "opdagelse" af Amerika begyndte man at eksperimentere med dyrkning af sukkerrør i denne nye verden, og det er herfra, vi kender nogle af de mest dramatiske og uhyggelige beretninger om, hvordan sukkeret er blevet brugt til at gøre nogle mennesker rige, medens andre er blevet holdt i den yderste elendighed.

Hvad koster sukker?

I begyndelsen af 1985 kostede et almindeligt kilo sukker (stødt melis) i Danmark omkring 12-13 kroner kiloet. På tilbud kunne det sommetider fås for en tier.

Af det beløb udgjorde en sukkerafgift til staten fire kroner. Og momsen var - alt efter prisen - 2-3 kroner pr. kilo.

Resten, altså 4-6 kroner kiloet, er det man kan kalde sukkerets pris uden nogen form for afgifter.

De officielle markedspriser på det, der kaldes verdensmarkedet, ser helt anderledes ud. Priserne har været meget svingende, men de sidste år meget lave. Prisen var i slutningen af 1984 ca. 1 krone pr. kilo råsuksker, og den gennemsnitlige pris over et år pr.

kilo hvidt sukker var ca. 2 kroner pr. kilo.

Når Fællesmarkedet skal sælge på dette verdensmarked, sker det da også ved, at man inden for visse aftalte kvotamængder sælger sukkeret billigere end man selv har købt det. Man giver det, der hedder eksportrestitutioner, og det betyder, at man af EFs kasse betaler forskellen mellem den pris, der er aftalt i EF og så den pris man kan få på verdensmarkedet. Dog ikke for en ubegrænset mængde sukker.

Disse eksportrestitutioner udgjorde i 1983-84 i gennemsnit knapt 3.000 kroner pr. tons hvidt sukker, eller altså næsten 3 kroner pr. kilo.

Derfor er EF-sukker billigere udenfor EF end indenfor.

Brasilien i Latinamerika er i dag verdens største producent af sukker på grundlag af sukkerrør, og dyrkningen begyndte allerede kort efter år 1500, da Brasilien var en portugisisk koloni. Produktionen fandt sted på vældige plantager i det nordøstlige Brasilien, først med indianere som slaver, men da indianerne gik til hurtigere end man kunne skaffe nye frem, gik man over til at bruge importerede afrikanske slaver.

I 400 år, indtil slaveriets ophævelse i 1888, blev der importeret 3 millioner slaver til dette område.

Fra starten blev sukkerdyrkningen en rivende succes. I løbet af få generationer mangedobledes produktionen. Men det skete på bekostning af jorden og af arbejderne. Der skete i Nordeste en udpining både af slavearbejdere og af jorden med det resultat, at Nordeste endnu i dag er det fattigste område i Brasilien. Et område præget af sult og social elendighed. Grundlagt af det søde sukker.

Man tog jorden fra den oprindelige befolkning, man ryddede skov og dyrkede ensidigt den samme afgrøde i flere hundrede år.

Et område der før var frodigt og hvor befolkningen uafhængigt kunne klare sig, er nu næsten ufrugtbar. "Sultens geografi" hedder en brasiliansk bog, der beskriver hele denne ødelæggelsesproces.

3. Det danske sukker-kolonieventyr

Brasilien var kun et af de mange områder i den såkaldt nye verden, der af magthaverne i den gamle verden blev tvunget til at producere sukker. Det vestindiske område var et andet, og her fik Danmark sin andel i den nye sukkermagt.

I Europa steg sukkerforbruget, blandt andet fordi kaffedrikningen bredte sig, og alle de nye kolonimagter så, at der var penge i sukkeret. På De vestindiske Øer begyndte sukkerdyrkningen omkring 1750 og også her var det importerede slaver, der gjorde det hårde arbejde. I forhold til slaverne udgjorde de hvide kun godt ti procent af befolkningen.

Da der omkring år 1800 var flest slaver på De danske vestindiske Øer blev tallet opgjort til godt 35.000 af en samlet befolkning på kun lidt over 40.000. Når slavetallet voksede fra ca. 15.000 omkring 1750 og til de over 35.000 ved århundredeskiftet, var det ikke fordi de afrikanske slaver formere sig hastigt. Deres vilkår var tværtimod så dårlige, at det var nødvendigt hele tiden at føre nye slaver til, hvis ikke antallet skulle falde.

I løbet af 1800-tallet begyndte det at gå dårligere for plantageejerne på De vestindiske Øer. Nye sukkerområder kom til - bl.a. Cuba - og nu begyndte konkurrencen fra det europæiske roesukker også at gøre det sværere at sælge rørsukker til Europa. Da slavernes frigivelse (for Danmarks vedkommende i 1848) desuden gjorde det umuligt at blive ved at producere lige så billigt som før, blev økonomien gradvist dårligere. Og det var nok den væsentligste grund til at Danmark i 1917 solgte "sine" øer til USA.

4. Fællesmarkedets styring af produktionen

Kampen mellem roesukker og rørsukker er således gammel. Aldrig har den imidlertid været sat i system med politiske og økonomiske aftaler som i dag.

Og i dagens magtkamp kommer Fællesmarkedet ind som en gigant.

Ser man på verdenseksportørerne af sukker i begyndelsen af 1980'erne, er Cuba verdens største eksportør, EF ligger som gruppe på andenpladsen. Så kommer Australien, Brasilien, Philippinerne og Thailand.

Da Cuba sælger en meget stor del af sit sukker til Sovjetunionen og Øst-europa på grundlag af langsigtede faste aftaler, er det rige veludviklede i-lande, som Fællesmarkedets landene og Australien, der især er dominerende på eksportmarkederne. Medens de udviklingslande, der stadig er næsten helt afhængige af deres sukkereksport har meget lidt at skulle have sagt.

Fællesmarkedets sukkerpolitik er indviklet, EF har således både en gigantisk eksport af roesukker og en vis import af rørsukker. Kort kan principperne imidlertid beskrives sådan her:

Via EFs landbrugsordninger har man garanteret landmændene og sukkerfabrikkerne i Fællesmarkedet en fast pris for det sukker, der produceres i Fæl-

lesmarkedslandene. Denne pris har været høj. Det har været en god forretning at producere sukker, både for landmænd og fabrikker, og produktionen er vokset voldsomt år for år. Forbruget af sukker er derimod ikke steget. Tværtimod. Vi bruger lidt mindre sukker pr. indbygger i dag end for ti år siden. Dengang var forbruget ca. 40 kilo pr. indbygger pr. år. Nu er det ca. 35 kilo.

Konsekvensen er blevet, at overskuddet er vokset og vokset, og det er det, der har gjort EF-landene til en gigant på eksportmarkedet.

Det sukker EF-europæerne ikke selv har kunnet spise og slikke sig igennem, er så blevet solgt på verdensmarkedet. Og det har været med til at få priserne til at rasle ned, med det resultat, at u-landenes sukkerøkonomi er blevet endnu ringere, og sukkerplantageejerne har så mange steder søgt at klare problemerne ved at behandle deres sukkerarbejdere endnu mere umenneskeligt.

Men Fællesmarkedet eksporterer ikke kun, det har også en aftale med nogle af de gamle europæiske kolonier, bl.a. i det vestindiske område, om at købe rørsukker til forholdsvis høje garanterede priser.

I begyndelsen af 1980'erne solgte Fællesmarkedet således godt 5 millioner tons på verdensmarkedet og priserne blev så lave som aldrig før. Men samtidig opkøbte Fællesmarkedet 1,3 millioner tons sukker til højere garanterede priser som led i disse særlige aftaler.

Det betød også, at man skabte en vis splittelse mellem u-landenes sukkerproducenter. For de lande, der havde gavn af eksport til EF til priser, der lå langt over verdensmarkedspriserne, de var jo ikke så vrede på EF, som de u-lande, der ikke havde gavn af sådanne særordninger.

1982-83 gik det hele særligt galt. Produktionen var rekordstor og overskuddet af sukker ligeså. Siden er sukkerarealerne i Fællesmarkedet skåret noget ned, og der er indført et system til en vis begrænsning af produktionen,

Ny økonomisk verdensorden

Gennem snart 15 år har man med mellemrum hørt u-landene kræve en ny økonomisk verdensorden. Bag kravet ligger en følelse af, at det økonomiske system i verden er dybt uretfærdigt i forhold til de fattige lande. De fattige må betale de høje priser for færdigvarer som vi - de rige - forlanger, men de fattige er selv nødt til at sælge deres varer - især råvarer - til nogle priser, der også er bestemt af os, og som er meget lave.

Da det lykkedes nogle olieeksporterende u-lande i begyndelsen af 1970'erne at få oliepriserne i vejret via internationalt sammenhold, så blev det signalet til et krav om lignende aktio-

ner eller mekanismer på en lang række andre områder.

Men der er ikke rigtigt kommet noget ud af snakken. De rige lande har været for stærke til at lade sig presse. Og de fattige u-lande har også vist sig selv at have modstridende interesser på mange felter. Det den ene gerne vil sælge dyrt, vil den anden gerne købe billigt.

Selv om u-landene har ret i deres grundlæggende kritik, fortsætter uretfærdighederne derfor. De fattige må i mangfoldige tilfælde stadig sælge billigt og købe dyrt, og det er en af grundene til at deres fattigdom varer ved. Sukkeret er et illustrerende eksempel.

men EF producerer stadig langt mere sukker end landene selv har brug for. Samtidig prøver andre lande at løse deres økonomiske problemer og problemerne med lave priser ved at producere mere. Så der er al mulig udsigt til, at sukkerpriserne fortsat vil være meget meget lave.

For nogle sukkereksporterende u-lande er dette en katastrofe, for lande som Danmark har det imidlertid været en fin forretning. Danmark har i løbet af halvferdserne mere end fordoblet sin sukkereksport, og det er sket til gode priser, fordi Fællesmarkedets meget dyre landbrugsordninger har garanteret både landmænd og sukkerfabrikker de høje priser.

5. De rige beskytter sig

Set med u-landenes øjne ligger en af de store uretfærdigheder netop i landbrugsordningerne i EF, som totalt set koster EF-landene langt mere end hele EFs udviklingsbistand.

EF-landene bruger gigantiske beløb på at sikre EF-landmændene høje priser for deres produktion, og formålet er dels at sikre, at landmændene har lige så gode indkomster som andre mennesker, dels at sikre at EF er selvforsynende med vigtige varer.

I virkeligheden er det en meget voldsom statsstøtte til landbrugsproduktionen, og den er kædet sammen med, at EF beskytter sig mod konkurrence udefra på landbrugsområdet. De europæiske sukkerdyrkere kan altså på deres beskyttede marked producere til høje priser uden risiko for at konkurrenterne fra u-landene kan komme ind på markedet med billigere sukker. Undtagelsen er

den nævnte særlige aftale med en gruppe af u-lande, der dog kun får lov til at sælge en helt bestemt nøje aftalt mængde sukker.

Man har forsøgt at lave internationale sukkeraftaler for alle de lande, der producerer og eksporterer sukker, men EF har ikke villet gå med på de vilkår, som de øvrige sukkerproducenter ønskede, så forsøgene på egentlig international regulering er brudt sammen.

6. Den moderne tids sukkerslaveri

Når de vesteuropæiske sukkerproducenter bliver kritiseret for på den ene side at beskytte deres egne markeder mod u-landenes rørsukker, på den anden side at vælte en statsstøttet overproduktion af sukker ud på verdensmarkedet til dumpingpriser, så er et af deres argumenter, at u-landenes jord i virkeligheden er alt for god til sukkerproduktion, og at sukkerproduktionen i EF er meget effektiv.

Det er også rigtigt, at sukkeret har været en ulykke for nogle u-landsbefolkninger, blandt andet for de landarbejdere og importerede slaver som fik denne produktion påtvunget af koloni- og feudalherrer.

I den aktuelle situation er det imidlertid sådan, at medens EF-landene konkurrerer på grundlag af en gigantisk EF-statsstøtte, så søger i hvert fald nogle af de eksporterende u-landsmagthavere at bevare deres konkurrenceevne og bevare deres salg til dårlige priser ved en endnu stærkere udbytning af arbejdskraften. Samtidig fører udviklingen alligevel til endnu ringere økonomi for u-landseksportørerne.

Nogle lande vil gerne omlægge deres produktion til andre afgrøder, men det kræver også store investeringer, som landene i hvert fald ikke alle selv kan klare. Derfor fortsætter man med sukkerproduktionen, selv om fremtidsudsigterne er mørke på eksportmarkederne. Og selv om sukkerforbruget pr. indbygger i hvert fald i den rige verden fortsat må forventes at falde i takt med at nye produkter som isoglucosen erstatter sukkeret i fødevarerindustrien.

Derfor fortsætter sukkermagten også. På en måde der reelt også i dag gør mange sukkerarbejdere til slavearbejdere. Næsten 500 år efter at det begyndte med afrikanske slaver i Brasilien.

Knud Vilby

Litteratur

Helle Askgaard og Bodil Støvring: *Sukker. produktion, økologi, samfund*. Forlaget Systime. 1983. En tværfaglig beskrivelse af sukkerets historie og produktion.

Jens Lohmann: *Sukker*. Gyldendal 1985. (I serien Råvarekæden)

MAGTEN ER SØD

Filmens disposition

1. Fortekster. Sukkerrørsarbejdere høster rør med macheter.
2. Præsentation af den historie filmen vil fortælle. Korte montage-klip fra scener som senere uddybes i filmen.
3. Den danske sukkerbonde på Lolland og den philippinske sukkerbonde på Negros. Forskellig afgrøde, men samme slutprodukt. Sukker er sukker.
4. Men sukker handles ikke ens. Møde i International Sugar Organisation i London. Protektionisme og særinteresser.
5. Sukkeret blev engang kaldt Afrikas hvide guld. Den hvide mand føler en historisk ret til at dominere sukkermarkedet. Billeder af gamle slaver på St. Croix. Plantagedriftens storhed og fald på de gamle danske øer.
6. Commonwealth-landene har helt specielle handelsaftaler med England og de øvrige EF-lande. Barbados er et commonwealth-land og her arbejder slavernes efterkommere stadig i sukkermarken.
7. Sukker som ikke handles under en eller anden bi-lateral sælges på det frie verdensmarked. Det sker over sukkerbørsen i London.
8. De lande som er afhængige af det frie verdensmarked har det skidt. Sukkerarbejderne er fattige på Negros.
9. Sukkermøllerne er stærkt bevogtede. Det er latent uro blandt sukkerarbejderne.
10. Biskoppen på Negros er de fattiges ven.
11. Dansk sukker-bonde-familie på Lolland diskuterer u-landspolitik.
12. Philippinsk sukkerarbejder-familie på Negros. Daglig rutine på den anden side af jorden.
13. Kvinde med machete på høstet sukker-rørsmark. Sluttekster.

MAGTEN ER SØD. En film om de fattige og sukkeret. Manuskript og instruktion: Jens Ravn. Kamera: Henning Bendtsen. Musik: Hans-Erik Philip. Musik studie og mix: Ole Hansen. Speaker: Gyda Hansen. Klipping: Anne Clavering. Lyd: Leif Jensen. Medvirkende: Stephen Crampton, Consumers in the European Community Group. David Souter, World Development Movement. Asta Flemming, St. Croix. Medvirkende: Vibeke og Mogens Christiansen, Arne Madsen, Ingrid Nystrom, Biskop Antonio Fortich, Philippinerne. Filmen er lavet med assistance fra: Victorias Milling, Negros. CAC Milling, Negros. Philippine Sugar Commission. The International Sugar Organisation. The London Sugar Terminal Market. Fritz E. Lawaetz, St. Croix. Tate and Lyle, London. Søfartsmuseet Kronborg. DANIDA København. Laboratorium: Teknisk Film Laboratorium. Produktionsteknik: Saga Video og Kortfilm. Produceret for Statens Filmcentral af Jens Ravn Film-produktion ApS. Udlejning: Statens Filmcentral.

